

УДК 338:658.152

Корнілова Н.В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи
Черкаського державного технологічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА СФЕРИ ТУРИЗМУ

THEORETICAL APPROACHES TO DETERMINE THE CONDITIONS OF FORMATION OF THE ECONOMIC VIABILITY OF TRAVEL INDUSTRY

АНОТАЦІЯ

У статті проведено дослідження основних сучасних теоретичних підходів до визначення поняття «економічна стійкість». Економічна стійкість розглядається як динамічна категорія, що передбачає здатність підприємства не лише відновляти первісний, але і приймати новий стійкий стан. Це досягається за рахунок підтримки певного рівня значень економічних параметрів, який визначає рентабельне функціонування і стабільний розвиток підприємства. Досліджено передумови формування стратегії економічної стійкості туристичного підприємства. Стратегію економічної стійкості визначає найбільш вдале співвідношення об'єктивного та суб'єктивного підходу до формування і реалізації цілей розвитку туристичного підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, туристичне підприємство, оцінка стратегії економічної ефективності.

АННОТАЦИЯ

В статье проведено исследование современных теоретических подходов к определению понятия «экономическая устойчивость». Экономическая устойчивость рассматривается как динамическая категория, которая предусматривает способность предприятия не только обновлять исходное, но и принимать новое устойчивое положение. Это достигается за счет поддержки определенного уровня значений экономических параметров, который определяет рентабельное функционирование и стабильное развитие предприятия. Исследованы предпосылки формирования стратегии экономической устойчивости туристического предприятия. Стратегию экономической устойчивости определяет наиболее удачное соотношение объективного и субъективного подхода к формированию и реализации целей развития туристического предприятия.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, туристическое предприятие, оценка стратегии экономической эффективности.

ANNOTATION

The paper studied the modern theoretical approaches to the definition of "economic sustainability" concept. Economic viability is seen as a dynamic category that provides businesses with the ability to not only update the initial state but also to take a new stable position. It is achieved through the support of a certain level of economic values of the parameters that determine the cost-effective operation and steady development of enterprises. Background form of economic sustainability of tourism business strategy was studied. The strategy of economic stability determines the most favorable ratio of objective and subjective approach to the formation and implementation of the tourism enterprise goals.

Keywords: economic sustainability, tourism enterprises, evaluation of the strategy of economic efficiency.

Постановка проблеми. Загальне представлення поняття «економічна стійкість функціонування підприємства» більшість авторів подають як таку організацію його діяльності, яка дозволяє забезпечити стабільні техніко-економічні показники і ефективно адаптуватися до змін внутрішнього і зовнішнього середовища.

Це характерно і для сфери туризму, де переважають підприємства малого і середнього бізнесу, які, на відміну від крупних промислових структур, мають недостатні адаптаційні можливості щодо реагування на зміни параметрів зовнішнього середовища. Така ситуація потребує методичної підтримки, якісного інструментарію, вибору найбільш ефективного управлінського рішення в умовах нестабільності ринкового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми економічної стійкості, зокрема в умовах взаємопов'язаності та динамічності факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, проводили В. Беренс, Ю. Брігхем, Дж. Ван Хорн, О. Василенко, Д. Городецька, В. Иванов, А. Кузнецов, Є. Кучерова, Л. Мельник, М. Морішима, І. Омельченко та ін. Щодо поняття «економічна стійкість», то воно виникло у зв'язку із розглядом проблеми обмеженості ресурсів, насамперед, у зв'язку зі світовими кризами 70-х рр. ХХ ст. У подальшому цей науковий напрям виділився у окрему дисципліну «economic security of state», у межах якої почали досліджуватися питання стійкого економічного розвитку суб'єктів господарювання на рівні регіону та країни.

Як відзначає О. Корчагіна, «...у останній час стає все більш очевидним, що стійкий економічний розвиток і країни і її регіонів досягний лише при економічній стійкості таких їх структурних елементів, як галузі, підприємства і організації. Економічна стійкість кожного окремого підприємства дозволяє всій господарській системі не лише зберегти її потенціал, але і забезпечити її якісний підйом і вихід на міжнародні ринки з новими конкурентоспроможними товарами» [8].

Ю. Сулейманова [15] виділяє такі існуючі підходи до визначення категорії «економічна стійкість підприємства»:

а) економічна стійкість як фінансова стійкість суб'єкта. Як правило, автори представляють таку стійкість як фінансовий стан підприємства, господарська діяльність якого забезпечує у нормальних умовах виконання всіх його зобов'язань перед працівниками, іншими організаціями, державою завдяки достатнім прибуткам і відповідним їм витратам [1]. У межах такого

підходу на перший план виходить самофінансування поточної діяльності підприємств, що, у свою чергу, пояснює його успішну діяльність;

б) економічна стійкість як стабільність та надійність фінансово-господарської діяльності підприємства, рівновага його стану як економічної системи [14]. Це стан динамічного розвитку господарюючого суб'єкта, коли соціально-економічні параметри, що його характеризують, при будь-яких збуреннях внутрішнього і зовнішнього середовища зберігають положення економічної рівноваги [14];

в) економічна стійкість як можливість суб'єкта господарювання зберігати поточний стан функціонування, адаптуватися до змін внутрішнього і зовнішнього середовища: здатність до підтримки діяльності і розвитку економічної стійкості – здатності суб'єкта відновлювати первісний чи приймати новий стійкий стан після припинення дії збурюючого зовнішнього і внутрішнього середовища [11]. За таким підходом економічна стійкість підприємства, з точки зору теорії систем, визначається як його здатність відновлювати рівновагу після припинення дії збурень;

г) економічна стійкість як підтримка певного рівня значень якісних і кількісних характеристик підприємства, при якому забезпечується його рентабельне функціонування і стабільний розвиток за рахунок ефективного використання ресурсів. Економічна стійкість суб'єкта господарювання – це забезпечення рентабельної виробничо-комерційної діяльності за рахунок підвищення ефективності використання виробничих ресурсів і управління підприємством, забезпечення стійкого фінансового стану за рахунок покращення структури активів, а також стабільного розвитку потужності підприємства і розвитку колективу при самофінансуванні в умовах динамічного розвитку зовнішнього середовища [6];

д) економічна стійкість як система підтримки певного рівня значень економічних параметрів підприємства, який забезпечує його рентабельне функціонування і стабільний розвиток, а також дозволяє відновлювати первісний чи приймати новий рівноважний стан після припинення дії збурень зовнішнього і зовнішнього середовища на даний час і прогнозованому майбутньому [15].

Так, економічна стійкість може бути представлена як динамічна категорія, що передбачає здатність підприємства не лише відновляти первісний, але і приймати новий стійкий стан. Така здатність досягається за рахунок підтримки певного рівня значень економічних параметрів, який визначає рентабельне функціонування і стабільний розвиток підприємства.

Метою статті є узагальнення сучасних теоретичних положень економічної стійкості підприємства як основи розвитку підприємства сфери туризму.

У роботі вирішуються наступні завдання:

- визначити сучасні теоретичні підходи до представлення поняття «економічна стійкість»;
- сформулювати основні положення формування стратегії економічної стійкості підприємства сфери туризму.

Викладення основного матеріалу дослідження. Оскільки ознакою стійкості суб'єкта до зовнішніх впливів є його внутрішні властивості, у найбільш загальному підході «стійкість» – це прояв здатності суб'єкта в умовах «конфліктності» внутрішньої структури підприємства і його зовнішнього оточення оптимально адаптувати свої можливості до змін зовнішніх умов, стимулюючи їх на формування й реалізацію нових економічних відносин, випереджаючи виникнення явищ стагнації та банкрутства.

Якщо стан суб'єкта господарювання зберігається незалежно від зовнішніх впливів, то це може розглядатися як її економічна стійкість. Якщо стан рівноваги можна розглядати як деяку тотожність перевтілень, що відбуваються у суб'єкті, і визначити однаковий стан на будь-якому етапі його розвитку, тоді стан економічної стійкості більш ємний.

Економічну стійкість, як правило, розглядають як позитивну характеристику підприємства. Але за певних умов вона може бути небажаною, оскільки не припускає гнучкості в управлінні підприємством. Виходячи із проблематики представленої роботи, варто звернутися до дослідження С. Пілецької, яке дозволяє сформулювати базові підходи щодо розуміння економічної стійкості туристичного підприємства [12]:

1. Економічна стійкість як забезпечення рентабельного, ефективного функціонування, як основа досягнення конкурентоспроможності [3; 10; 17]. За таким підходом економічна стійкість туристичного підприємства може пояснюватися через його рентабельне функціонування. Те, що підприємство може залишатися рентабельним навіть за умови скорочення ринкових позицій, зниження обсягів виробництва, завантаження виробничих потужностей, платоспроможності тощо, ще не означає, що воно є економічно стійким.

2. Економічна стійкість як здатність підприємства адаптуватися до змін умов господарювання [4; 5; 7]. Це дозволяє розглядати економічну стійкість туристичного підприємства з точки зору теорії систем, визначаючи її як його здатність відновлювати рівновагу після припинення дії збурень. При цьому підкреслюється відмінність економічної стійкості підприємства від стійкого розвитку, а саме економічна стійкість не є процесом, а на відміну від економічної рівноваги – не є станом [12].

3. Економічна стійкість як стан функціонування, який характеризується динамічною рівновагою стану туристичного підприємства та його ефективним розвитком [9; 18]. Такий підхід базується на понятті рівноваги економічної системи. При цьому проводиться ототожнення понять економічної стійкості та рівноваги підприємства.

4. Ототожнення понять економічної і фінансової стійкості [2; 14]. При такому підході економічна стійкість туристичного підприємства розглядається як його можливість зберігати поточний стан функціонування, підтримку певного рівня значень якісних і кількісних характеристик підприємства в умовах впливу зовнішнього середовища. На думку дослідників, економічна стійкість забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства: шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійному процесу виробництва і реалізації продукції, тобто економічна стійкість повністю ототожнюється з фінансовою стійкістю.

Не зважаючи на відмінність підходів, можна вести мову про певну методологію і особливості підходу до розгляду стратегії економічної стійкості туристичного підприємства. Насамперед, це орієнтація на досягнення відповідного рівня професіоналізму підприємств сфери туризму в організації та реалізації процесів зі створення споживчої вартості вироблених товарів і послуг. Це потребує ретельного дослідження всіх етапів господарської діяльності суб'єктів сфери туризму, складових міжфункціональної внутрішньої та зовнішньої взаємодії структур, включаючи її численні економічні аспекти, в рамках яких діє значна кількість змінних.

Разом з тим, стратегія економічної стійкості повинна оцінюватися за обмеженим числом критеріїв, які відображають її пріоритетні цільові настанови і показують, наскільки такі цілі реалізуються в кожному із напрямів господарської діяльності туристичного підприємства. Ступінь реалізації підприємством таких цілей відбиває ефективність його стратегії економічної стійкості, міру зацікавленості всіх працівників підприємства у досягненні успіху і, в результаті, – виправданість орієнтації на стратегічний розвиток.

На першому етапі вирішується питання формування мети стратегії економічної стійкості туристичного підприємства. Мета – це бажаний стан об'єкта управління у майбутньому. Це конкретний кінцевий результат, якого намагається досягти підприємство (сукупність підприємств) у процесі своєї виробничо-обслуговуючої діяльності [13]. Вона характеризує поведінку відповідної економічної системи, яка спрямована на досягнення певного остаточного результату.

Встановлення мети є початком будь-якого управлінського впливу або дії, основою побудови критеріїв, стандартів, нормативів, що використовуються і для оцінки функціонування сфери туризму у цілому, і для окремих її підприємств. При цьому цілеутворення є однією із основних складових, що використовуються для виявлення проблем економічного характеру та встановлення загального або попереднього варіанту стратегічного рішення.

Отже, процес встановлення стратегічних цілей економічної стійкості є стрижнем функціонування як ринку послуг у цілому, так і

підприємств, що діють на ньому, оскільки саме усвідомлення мети допомагає згуртувати працівників та створити дієву мотивацію на досягнення очікуваного результату. Як відзначають А. Томпсон і А. Стрікленд, саме встановлення цілей переводить стратегічне бачення напрямів розвитку підприємства у конкретні завдання, що пов'язані з виробництвом і результатами діяльності підприємства [16]. Цілі у такому випадку складають певні зобов'язання підприємства щодо досягнення встановлених результатів його роботи у визначений часовий період. Загальні настанови, у яких дається опис бажаного стану підприємства, складають комплекс його стратегічних цілей утримання економічної стійкості. До них відносять:

а) стратегічна спрямованість дій щодо економічної стійкості підприємства сфери туризму визначається сукупність певних значень релевантних параметрів, які у загальному вигляді описують бажаний стан у майбутньому його господарської діяльності;

б) оцінка стратегічних перспектив досягнення економічної стійкості підприємства та пріоритетних напрямів його реорганізації носить як об'єктивний, так і суб'єктивний характер, і вирішальною мірою залежить від природи внутрішніх і зовнішніх взаємовідносин;

в) формалізація різних прагнень та очікувань від результатів розвитку сфери туризму здійснюється шляхом формування на основі компромісу між всіма учасниками взаємовідносин цілісної, інтегрованої системи цілей стратегії економічної стійкості та ймовірних способів їх досягнення. Тому ігнорування інтересів будь-якої групи учасників таких відносин при встановленні цілей стратегії стійкості призведе до суттєвого зменшення мотивації участі суб'єктів ринку у досягненні кінцевих результатів розвитку сфери послуг, а відтак і до скорочення її економічного потенціалу;

г) цілі стратегії економічної стійкості, визначенні підприємствами сфери послуг, мають відповідати наступним вимогам: бути конкретними і придатними для визначення на підставі якісних і кількісних показників, бути зорієнтованими у часі та бути спроможними до безперервного досягнення;

г) складність системи цілей стратегії економічної стійкості підприємства сфери послуг має повністю відповідати складності внутрішніх взаємовідносин. Структура такої системи у більшості випадків має ієрархічний характер, який повною мірою відповідає можливостям суб'єктів господарювання як носіїв певних стратегічних очікувань. А відтак місце стратегічних цілей у такій ієрархії визначається саме їх можливостями до постійного розвитку;

д) характер і складність внутрішніх і зовнішніх відносин, що існують на ринку послуг, безпосередньо відбивається на процедурах визначення цілей та принципів формування ієрархії стратегічних цілей економічної стійкості. Тому

ігнорування складного характеру таких відносин неминуче призведе до виникнення між функціональних конфліктів.

Висновки. Важливим моментом у розгляді питання формування стратегії економічної стійкості є визначення найбільш вдалого співвідношення об'єктивного та суб'єктивного підходу до встановлення цілей стратегічного управління економічною стійкістю підприємства. З одного боку, такі цілі мають відповідати об'єктивним законам управління та закономірностям. З іншого боку – такі цілі складають продукт свідомості, формулюються та реалізуються конкретними працівниками підприємства. Тобто на правильність формування стратегії економічної стійкості та визначення шляхів її реалізації значною мірою впливають інтереси суб'єктів, які мають відношення до такої діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. М. : Книжный мир, 2003. – 895 с.
2. Брагінець А.М. Шляхи формування економічної стійкості галузей рослинництва сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами діяльності)» / А.М. Брагінець. – Луганськ : Луганський національний аграрний університет, 2009. – 21 с.
3. Брянцева И.В. Управление экономической устойчивостью строительного предприятия / И.В. Брянцева // Экономика строительства. – 2003. – № 12. – С. 27–33.
4. Дяченко В.С. Економічна стійкість сільськогосподарських підприємств як чинник соціально-економічного розвитку України / В.С. Дяченко // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 3(33). – С. 216–220.
5. Жигалова В.Н. Повышение потенциала экономической устойчивости предприятия: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В.Н. Жигалова. – Барнаул : ГОУ ВПО «Алтайский государственный университет», 2007. – 22 с.
6. Зеткина О.В. Об устойчивости предприятия / О.В. Зеткина. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 2003. – 134 с.
7. Иванов В.Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами діяльності)» / В.Л. Иванов. – Луганськ : Східноєвропейський національний університет імені Володимира Даля, 2010. – 26 с.
8. Корчагина Е.В. Экономическая устойчивость предприятия: виды и структура / Е.В. Корчагина // Проблемы современной экономики. – 2005. – № 15(16). – С. 21–25.
9. Новоселецький О.М. Моделювання стійкості функціонування підприємства з урахуванням ризику : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / О.М. Новоселецький / Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К. : 2008. – 18 с.
10. Оксанич Н.И. Экономическая устойчивость сельскохозяйственных организаций : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Н.И. Оксанич. – М. : ГНУ Всероссийский научно-исследовательский институт экономики, труда и управления в сельском хозяйстве, 2007. – 45 с.
11. Олейник А.Б. Экономическая устойчивость предприятия в современных условиях: автореф. дис. ...канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А.Б. Олейник. – Волгоград, 2002. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [www.dissertcal.com content ekonomicheskayaustolchivoet-predpriyatiya-v-sovremtnnykh-usloviyakh](http://www.dissertcal.com/content/ekonomicheskayaustolchivoet-predpriyatiya-v-sovremtnnykh-usloviyakh).
12. Пілецька С.Т. Сутність економічної стійкості та її взаємозв'язок з кризовими процесами на підприємстві / С.Т. Пілецька // Бізнес-Інформ, 2014. – № 5. – С. 286–290.
13. Разумовская А.Л. Маркетинг услуг. Настольная книга российского маркетолога-практика / А.Л. Разумовская, В.М. Янченко. – М. : Вершина, 2006. – 496 с.
14. Роцин В.И. Экономическая устойчивость предприятий и реализация экономических интересов: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / В.И. Роцин. – Чебоксары, 2000. – 19 с.
15. Сулейманова Ю.М. Экономическая устойчивость предприятия: понятие и особенности / Ю.М. Сулейманова // Экономика и общество: политика, экономика, право. – 2012. – № 3. – С. 53–56.
16. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд – М. : Банки и биржи, 1998. – 576 с.
17. Тхор С.О. Управління економічною стійкістю підприємства : авто-реф. дис. ...канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / С.О. Тхор. – Луганськ : Східно-український національний університет, 2013. – 27 с.
18. Царюк Ю.С. Зміст економічної стійкості підприємства та методи її аналізу / Ю.С. Царюк, В.О. Медведєв. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://suial.edu.ua/projects/icmiu-iep/download_conference-2009-section-2-1-tsymryuk_yus-report.doc).